

Пропонуємо внести зміни в ст. 98 КК, що закріплює систему покарань, які можуть бути застосовані до неповнолітніх: по-перше, внести в перелік видів покарань обмеження волі, яке може бути застосоване до неповнолітніх осіб у віці від 16 до 18 років; по-друге, із ч. 2 ст. 98 КК виключити такий вид додаткового покарання, як «позбавлення права займати певні посади», залишивши лише можливість «позбавлення права займатися певною діяльністю», яке може бути застосоване до осіб у віці з 16 років.

Крім того, необхідно узгодити санкції статей особливої частини КК України з типовими санкціями, які зазначені у класифікації злочинів (ст. 12 КК). Санкції статей повинні відповідати типовим санкціям.

Вважаємо, що викладені уточнення та доповнення сприятимуть удосконаленню деяких положень Загальної частини Кримінального кодексу України.

УДК 343.2/7

Н. О. Бондаренко

ЗАОХОЧУВАЛЬНА ТА ПІЛЬГОВА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПОЛІТИКА

Кримінальному праву, незважаючи на його переважно «карний» характер, який має прояв у покаранні осіб, що вчинили злочини, притаманна також заохочувальна функція. В історії права цю функцію прийнято називати «стимулюючою» та як її реалізація визнаються активні дії з запобігання злочинам та їх наслідкам [1]. З таким висновком навряд чи можна погодитися. Багатофункціональність кримінально-правових норм не виключає функції попереджувальної, яка, зокрема, виявляється й в діях з попередження, запобігання злочинам. Таку діяльність можна було б визнати стимулюючою. Особа бере на себе обов'язки по затриманню злочинця. Вказівка закону про правомірність заподіяння при цьому шкоди за певних умов стимулює відповідну поведінку особи. В той же час кримінальний закон містить у собі норми, які за змістом є заохочувальними. Закон схвалює відповідну поведінку, внаслідок якої настають сприятливі наслідки.

Наприклад, остаточне припинення особою за своєю волею готування чи замаху на злочин при усвідомленні можливості його завершення (добровільна відмова, ст. 17 Кримінального кодексу (КК)) виключає кримінальну відповідальність.

Заохочувальна функція кримінального права тісно пов'язана з правоохоронювальною, яка направлена на охорону суспільних відносин, посягання на які тягне кримінальну відповідальність.

Ці функції передбачені у кримінальному законі, пов'язані з захистом єдних благ, цінностей, вони забезпечуються заходами державного захисту, реалізу-

ються судовими органами у правозастосовчих актах, є засобами соціального контролю.

Але ці функції кримінально-правових норм носять самостійний характер. Правоохоронювальна функція реалізується, по-перше, при негативному прояві, тобто при скоєнні злочину, та, по-друге, характеризується мірою засудження — покаранням.

Для заохочувальних норм характерною є наявність, крім факта злочину, також певної позитивної поведінки, яка є підставою звільнення від кримінальної відповідальності. Наприклад, ч. 1 ст. 111 КК встановлює покарання за державну зраду, в ч. 2 цієї ж статті передбачене звільнення від кримінальної відповідальності осіб, які на виконання злочинного завдання ніяких дій не вчинили та добровільно заявили органам державної влади про отримане завдання.

Заохочення є реакцією на відповідну поведінку. Особа, яка вчинила злочин, нібито «доповнює» його у позитивному плані сумлінним, правомірним вчинком. Закон надає вибір між скоєнням добровільного вчинку, який як би анулює попередню негативну поведінку та обумовлює заохочення у вигляді звільнення від покарання, та відмовою від таких дій, що пов'язане з покаранням. Міри заохочення юридично схвалюють позитивні дії з боку суспільства та держави.

Кримінальний закон містить заохочувальні норми в Загальній та Особливій частинах Кримінального кодексу. В Загальній частині встановлюються положення, які мають відношення до всіх видів конкретних злочинів, тому заохочувальні норми про добровільну відмову при незакінченому злочині (ст. 17 КК), добровільну відмову співучасників (ст. 31 КК) містять заклик до певної позитивної поведінки, стимулом до якої є звільнення від кримінальної відповідальності за будь-який злочин. У цих кримінально-правових нормах заохочується бездія, яка наслідуює суспільно небезпечний початок будь-якого злочину. Інші норми, пов'язані зі звільненням від кримінальної відповідальності (розділ IX КК), заохочують певні дії при закінченому злочині, наприклад примирення винного з потерпілим, відшкодування шкоди (ст. 46 КК), активна участь у розкритті злочину (ст. 45 КК).

Кримінально-правові норми, які визначають умови звільнення від покарання та його відбуття, заохочують виконання передбачених законом обов'язків, наприклад: публічне вибачення, повідомлення про зміну місця проживання, незалишення меж України, з'явлення для реєстрації в кримінально-виконавчі органи, проходження курсу лікування від алкоголізму, наркоманії (ст. 76 КК).

У тринадцяти нормах Особливої частини містяться положення про звільнення від кримінальної відповідальності за конкретні види злочинів (ст. ст. 111, 114, 175, 212, 255, 258, 260, 263, 289, 307, 309, 311, 369 КК). Закон заохочує, як правило, поведінку особи, яка скоїла злочин, пов'язану з повідомленням про вчинений злочин (ст. 369 КК), відшкодуванням збитків (ст. 212 КК) та ін. Звертає увагу те, що тяжкість скоєного злочину не виключає заохочення позитивної поведінки, яка «винагороджується» звільненням від кримінальної відповідальності.

Загальними властивостями заохочувальних кримінально-правових норм є: визнання добровільності позитивної поведінки та її оцінювальний характер

судовими органами: «Звільнення від кримінальної відповідальності здійснюється виключно судом» (ч. 2 ст. 44 КК).

Заохочення реалізується у формі правозастосування, яке має прояв у прийнятті акта, що закріплює сприятливі юридичні наслідки позитивної, такої, яка відповідає закону, поведінки особи, яка супроводжує вчинення злочину.

Від кримінально-правових норм, які виконують заохочувальну функцію, необхідно відмежовувати пільгові норми.

Дослідження інституту пільг знайшло наукове вирішення переважно у сфері стимулювання та охорони праці, регулювання деяких видів правочинів, вдосконаленні фінансового, податкового законодавства. У сфері кримінально-правових відносин проблема пільг не розглядалася.

Пільги — це елемент спеціального правового статусу особи, суб'єкта, його специфічних юридичних ознак, який полегшує умови життєдіяльності.

Проблема пільг у кримінальному праві виникає у зв'язку з правовою оцінкою окремих норм (ст. ст. 385, 396, 431 КК). Наприклад, ч. 2 ст. 396 КК визначає: «Не підлягають кримінальній відповідальності за задалегідь не обіцяне приховування злочину члени сім'ї чи близькі родичі особи, яка вчинила злочин...».

Кримінально-правові пільги визначають відхилення від єдиних вимог кримінальної відповідальності, встановлюються кримінальним законом як специфічні властивості суб'єкта злочину.

На відмінність від заохочувальних норм, пільга, надана кримінальним законом, не пов'язана з якоюсь позитивною поведінкою після вчинення злочину, вона не заохочує, а констатує будь-яку властивість суб'єкта, яка обумовлена об'єктивними умовами чи особистими якостями. Наприклад, ставленням до винного (ст. 396 КК) чи знаходженням військовослужбовця у полоні (ч. 3 ст. 431 КК). Пільга у більшості є правомірно наданою особі можливістю для реалізації своїх особливих інтересів [2]. Існування у кримінальному законі пільгових норм потребує їх оцінки правоохоронними органами та, перш за все, в плані розмежування з заохочувальними нормами.

Література

1. Уголовное право России. Общая и Особенная части / Под ред. В. П. Ревина. — М., 2000.
2. Малько А. В. Льготная и поощрительная правовая политика. — С.Пб., 2004.